

DERLEYEN'E MEKTUP /
LETTER TO THE EDITOR

**"BİR KURUCU KİŞİLİK OLARAK
ESAT TURAK"** BAŞLIKLİ YAZI
(MFD 2005 CİLT 22 SAYI 1) ÜZERİNDE
DÜZELTMELER

AYDIN GERMEN*

1. Bu başlık yazı metni ile ilgisiz, bu yüzden de yazıda yanlışlar ve sapmalar çoğalıyor.

2. Bir anma yazısı olarak, 'kent planlama tarihi denemesi' adı geçen kişiye nezaketten uzak, bilhassa Esat Turak'ın sık sık mücadelelerde yer almadığı ve birkaç defa işinden bıkmış gittiği söylenince.**

3. Yüksek Mühendis Mektebi'nin kabuk değiştirerek İstanbul TÜ olması. Burada bir heyecandan bahsediliyor. Tam tersi. O yıllarda bütün dünyada bazı meslekler kendi sahalarında fazla insan yetişmesini istemezlerdi. Kurtuluş Savaşı'nın güçlü adamı Ali Çetinkaya Nafia Vekili (Bayındırlık Bakanı). Genç devletin çok sayıda mühendise ihtiyacı var ve Bakan bunu Yüksek Mühendislik Mektebi'nden istiyor. YMM direniyor. (Bu direniş ODTÜ ve KTÜ, uçakla eğitim gibi, kuruluşuna kadar sürmüştür). Karşılık olarak Çetinkaya kendi kısa süreli okullarını açıyor. Mezunlara verdiği meslek unvanları YMM'nin hoşuna gitmiyor. Kendi derecelerinin daha yüksek olduğunu belirtmek istiyorlar. Yıllar farkı ile, kabuk değiştirmenin asıl sebebi bu. (Bu sürecin hikayesi 1950'ler basınında ayrıntıları ile anlatılmıştır). Sonucunda da, ülkede devamlı olarak yapılan çarpıtmaların biri meydana geliyor: Başka hiçbir ülkede bulunmayan "Yüksek" unvanı.

Kuruluş yıllarında hiçbir heyecan olmadığı gibi sonraki yıllarda İstanbul Tü eğitimi hakkında bu kurumun yıldızı (belki bütün yüzyıl için) Mustafa İnan'ın değerlendirmelerine bakmak faydalı olur (*Bir Bilim Adamının Romanı* - Oğuz Atay). "Mühendis Mektebi'nde - daha doğrusu sadece adı değişerek müderrisleri profesör oluveren Tü." (s. 127) "Askerlik şubeleriyle üniversitelerin seviyeleri arasında kılıpayı fark vardır" (s. 161). (İTÜ'de) "Gelenek hayranlıkla filan başlatılmazdı..." (s. 89) ".. ithal malı bir gelenek kurma çabaları çoğu zaman hazin sonuçlar veriyordu" (s. 93).

Kitapta bu derecede ağır başka birçok söz var, ve bahsi geçen heyecan yok.

4. Almanya'dan gelen değerli eğitimciler. Başka eğitim kurumlarına giden Eberhard, von Aster, Neumark ve diğer birçok kişinin değeri üzerinde tartışma yoktur. Fakat İTÜ'deki Bonatz ve Holzmeister'in Türkiye'ye verdikleri öğretici tartışmalıdır.

5. Ülkedeki kent planlama tarihi ile ilgisi bulunmayan birkaç kişinin adı sayılıyor. Bilhassa, başbakan ve cumhurbaşkanı olmuş bir politikacının bu yazıda hiçbir yeri yok.

6. Oelsner'e, deneyimi olmamasına rağmen Ord. Prof. Unvanı verilmesi. Yazı bu unvanı yüceltme olarak alıyor, fakat yüceltme ile ilgisi olmayan ve ülkemizin alışkanlığı olarak çarpıtılmış bir unvana dayanıyor.

Oelsner'in bazı çalışmalarını biliyorum: Kendisinin yüceltilmeye hiç ihtiyacı yok. Ord. Prof'e gelince, bu terimin sanat veya bilim seçkinliği ile hiç ilgisi yok, ancak ve gene bir Türk çarpıtması. *Ord.*, Latince *Ordinarius* adı veya olağan, Almanca'da da usule uygun demek. Açıklayacağım saptırma yüzünden, gördüğüm iki "şiiir" futbolcudan Lefter'e (diğeri Didi), *Ordinarius* dersek adı futbolcu demiş oluyoruz.

Bu unvan bize Almanya'dan gelmiştir, ve gene adı veya olağan demek: Almanca'da *ordentlich*. Önemli bir nokta olduğu için bu eski bilgimi *Deutscher Akademischer Austauschdienst* yetkilileri ile yokladım. Bildiğim gibi *Ordinarius*, *Professor* un bir üst mertebesi değil. Dolayısı ile Almanya'da *Ordinarius*, *Ordentlich*, *Professor* birbirine eşit unvanlar ve ikili olarak da kullanılabilirler. Bu 1930'larda da şimdi de böyle. Kanaatimce bunlar yalnız memurluğa ve ömür boyu gelire işaret ediyor, Amerikan'ca "*tenure*" gibi. Bir iki soruyu yetkiliye üç-dört defa sordum, yanlış anlama olmasın diye (*sicher machen*) o kadar ciddiyetle ve nezaketle cevap verildi ki, diğer sorularımı sormaktan kaçındım (Teması sağladığı için Serpil Ergun'a teşekkür ederim).

Türkiye'de yapılan çarpıtma *Ordinarius*'u bir üst derece kabul etmek idi. Ama o zamanlar bu unvanı almış kişilerin büyük çoğunluğu, M. İnan'ın

* Galatasaray Lisesi; İstanbul Üniversitesi ve University of California (Berkeley), U. of Washington (Seattle), Cornell ve Columbia ile Asya Enstitüsü'nde eğitim gördü. İki Bakanlık ve İstanbul Belediyesi'nde çalıştı. KTÜ, Trabzon; ODTÜ, Ankara; King Faisal University, Damam ve Architectural Association, Londra, eğitim verdiği kurumlar arasında..

** 'Kent planlama tarihi denemesi' nitelemesi, adı geçen yazının yazarı tarafından değil, Derleyen tarafından, "Yazı Kurulu'ndan" metninde yapılmıştır.

1. Bu düzeltmelerin 5-6 'sı kendi meslek yaşamımla ilgili. Diğerleri, içinde yaşadığım süreçleri, veya iki ülkede bilinen tarihi ilgilendiriyor. Ama bazı durumlar, unvanları, kişileri durup dururken yüceltmek daha da önemli.

Başka Alman unvanları da var: *ausserordentlich, privat dozent*. Bunların ne dereceye kadar eşit oldukları üzerinde durmak istemiyorum, yalnız bu terimlerin ilki *extra – ordinarius* demek. Almanca'da *extra* eki daha üst değil, daha alt rütbe gösteriyor. Bu da *ordinarius*'un ancak olağan anlamına geldiğini bir defa daha ortaya koyuyor. *Gymnasium*'larda da (Lise) *Ord. Prof.* unvanı olduğu sözü geçti ama pek emin değilim. Önemli iki konu üzerinde durmak istiyorum.

Avrupa'nın ilk *universitas*'ları arasında bulunan Paris'te hocalar öğrenciler tarafından seçilebiliyordu. Almanya XIX. Yüzyılda da bu olanak varmış. Böyle atamalar *ausserordentlich* veya *privat*. Yaptıkları güzel işler günümüze kadar gelen hocaların çoğuna verilen unvanlar bu ikisi. Bu düzen Alman Bilim'nin o yüzyılda yaptığı atılımın önemli parçası. Ancak daha yaşlı yıllarımda "taşra" kurumlarına ve bazen en büyük yüceltme olarak bu kişiler Berlin'e atanıyorlardı. Buna bir çok kişinin hayat hikayesinde dikkat etmişim.

O ülkede atılımın diğer önemli unsuru kürsülerin parçalanması. O sırada hocaların çoğu genç ve kürsü başkanı otuzbeş yaşında ve *dozent*'i otuzlarında, ve böylece hayat boyu kürsü başkanı olamayacak. Böyle hocalar kürsüleri parçalamak yolunu yeğliyorlar. Mesela bir Tarih, bir de Coğrafya kürsüsü varsa bir üçüncü Tarih Coğrafya kürsüsü kuruluyor. Bu arabilim olmayan fakat "arabilim" denilenler çok değişik sahelerde da kürsü kuruyorlar (bu bilgim zannedirim Peter Blau'dan).

Ülkemizde son yıllarda tam ters yöne gidildi: "Ana Bilim Dalı". Bildiğimiz kadarı ile başka ülkelerde böyle bir terim yok. Bir Yeminli Tercüman genç kadın, bu terimi (ve başkalarını) yabancı dillere çevirmekte çok zorlanıyor çünkü diğer dillerde böyle terimler yok, dedi.

Bu terim bazı kişileri doğramak için uydurulmuştur, ve ben yüzlerce öğretim üyesinin böyle bir sınıflama yoktur diye yürüyüş falan yapmalarını hayretle karşılıyorum.

2. Bir örnek, Yapay Zeka'nın (*Artificial Intelligence*) önde gelen ismi Marvin Minsky değil midir? Hatırladığım kadar bu adam Bronx High School'dan mezun olur olmaz Harvard'a çağrılıyor ve deniliyor ki, senden ders vermeni istemiyoruz, sana tek başına bir oda vereceğiz araştırmanı kimseye danışmak zorunda da değilsin (ama, Minsky beş on sene evvel *AI*'ın boş çıktığını açıkladı, tıpkı yıllarca tanı muamelesi görmüş olan Stephen Hawking'in Kara Delik kuramlarını yakın zamanda geri alması gibi).

3. Bu okulun aksayan bazı taraflarını yazdım. Şimdi zararlı tarafları. Nobel ödülleri gibi Harvard da geniş halk tabakalarını hayran bırakmak üzere çok kullanılıyor. Okullarının belki en ünlüsü Law School. Filmlerde o okula girmek

dediklerini de unutmuyarak, adi bilim seviyesinde idiler. Bu unvan 1960'lar başında ve sağlam gerekçelerle iptal edilmiştir (*Yasa*). Bu unvanın hala kullanılmasına ve bir bilim mertebesi olarak gösterilmesine çok şaşım (1).

(Buraya kadar olan düzeltmeler ilgili yazının sayfa v te)

7. Planlara duyarlı yaklaşım. İlk olarak akla gelen, ülkede herhangi bir duyarlı plan yapılmış mıdır? İmar işlerinin gelişme döneminde birkaç çok duyarlı mimar plancı ile tanıştım. Fakat yaptıkları planlara ne o vakit, ne şimdi duyarlı denilemiyor. Sebepleri basit. Bir kere yasalar ve İller Bankası alışkanlıkları buna izin vermiyor. İkincisi o dönemde bu planlara yaklaşım henüz çok hamdı.

Bu arada Oelsner'in bir sözünü hatırlatmak isterim: 'Mimarlar arasında en iyilerinin şehirciliğe geçmesi gerek, oysa ülkenizde o geçişi yapanlar en iyileri olmaktan çok uzak.' (*Arkitekt* dergisi). Ayrıca şu da var ki, duyarlı denilen o planlar daha sonraları "Çarpık Şehirleşme" adı verilen sürecin mantığını kurmakta birinci derecede etkili olmuştur.

8. Hatırladığım kadarı ile Belediyeler İmar Heyeti bizzat plan yapmamıştır.

9. Bahsi geçen üç kişinin, Esat Turak, Aydın Germen ve Tuğrul Akçura'nın ilk üç plancı olması yanlış sayılmasa gerek. Eskiden, 1950'ler ve 1960'larda, Amerika'da şehircilik okudum diyen birkaç kişiye rastladım ama gerek okudukları eğitim kurumlarını gerek aldıkları eğitimi inandırıcı bulmadım. Dolayısı ile bu üçlü doğru olsa gerek. Yüksek lisans derecelerimiz ise Aydın Germen 1951, Esat Turak 1956, Tuğrul Akçura belki 1960'tan sonra. Gerekirse bu konuyu bu yazının sonunda değil daha uzun bir yazıda ele alabilirim.

10. Chicago'nun Amerika'da ikinci planlama bölümünü kurması, 1950'li yılların başında. Gene yanlış. Ben kendim 1948'de yıllarca evvel açılmış bir planlama bölümüne girdim, Cornell. Gene 1950'den evvel o ülkede 4-5 planlama bölümü daha olsa gerek. Belgenmesi uzun zaman alacağı için isim vermeyeceğim. Gene 1950'den evvel *University of Washington*'da (Seattle) bölge planlama dersleri vardı, beş öğrenci kaydolmadan derslerin hiçbiri açılmadığı için dokuz dersin

dokuzunu da alamadım. Bu *University* aynı zamanda *Quantitative* devriminin başladığı yer sayılır. Tennessee'de de bölge planlama dersleri bulunmuş olsa gerekir.

(Buraya kadar olan düzeltmeler s. vi'da)

11. Harvard'ın da yüceltilmesi üzere söylenen sözlerin Türkiye'de planlama tarihi ile ilgisi yok. Bu ancak, çok değerli Martin Wagner'in Harvard dışındaki yaşamı ile ilgili. Esat Turak'ın kimden ders alıp, kimden almadığı tahminleri çok iyi tarih anlayışı değil. Harvard hakkında benim de iyi bir şeyler söylemem gerekiyorsa ilk aklıma gelen, bölüm başkanlarının ülkelerinde diğer sivrilmiş kişileri, yarışma olur korkusu ile değil, tersine hepimiz bir arada daha güçlü oluruz düşüncesi ile bölümlerine davet etmekten kaçınmalarını ve çağırdıkları kişileri yapacakları işte serbest bırakmaları (2).

Harvard'ı çok defa ziyaret ettim. *Museum*'larını dolaştım, *Graduate School of Design*'da yapılanları izledim, ve beş altı hocasını çeşitli ülkelerde tanıdım. Açık günlük seminerlerine gittim. Bunlardan hiçbiri Harvard'ın şöhretini tutmuyor. Açık seminerler konulan başlıklar insan oğlunun bilimi ve bilgisi bu kadar ilerledi mi diye insanı şaşırtıyor, ama seminere gittiğinizde sırt sıvazlamalar, hafif sözler vs.

Bu okulun dersleri de öyle hafif. Ülkemizdeki gibi ders söylemleri ağırlaştırılmıyor, bilakis hafif tutuluyor, bunun altında da gizli olarak *ideology*'lerin en ağırları zımnen aşılanıyor. Hafif söylem İngiliz üslubu, dinleyen yokmuş gibi konuşuyorlar. Ama böyle bir eğitimin de pek çok tatsız tarafı var. Örnek olarak, bu sefer de Cambridge'in boy farkı ile yıldızı (gene bütün yüzyıl için belki) Wittgenstein'in bir sözü: "Buradaki herşey bana itici geliyor. Katılık, yapaylık, insanların kendi hallerinden duyduğu memnuniyet. Üniversite atmosferi midemi bulandırıyor" (*Wittgenstein'in Maşası*, YKY; s.221).

Harvard'daki hafif söylem bizim ülkede öykünmemiz gereken birşey, bilhassa ki eskiden kullandığımız farsçada *harvar* "bir eşek yükü ağırlık" anlamına gelirse... (M. N. Özön) (3)

seçkinliğin en üst mertebesi sayılıyor. Oysa bir Boston avukatı (Harvard'lı) bana şöyle diyor: Sen böyle avukatlara ve iş adamlarına bakma, onların en iyi becerdikleri şeyler ocakçılık yapmak ve beraber kötü golf oynamaktır.

Harvard'ın kuruluşu 1636 mıdır, bakmadım. Şöhreti yalnız şimdi değil o vakitten beri var. Buna karşılık 1890'larda yalnız zayıf bir okul değil, neredeyse döküldüğünü okumuştum. Ama her zaman hayranlık yaratmak üzere davranmıştır bu okul. Yıllarca evvel "hayran hayvan" diye not almışım. Bu yaratık iki ayaklı. Gerçekten de timsahlar hiç birşeye hayran değil, sinekler büsbütün, mesela at gibi yumuşak bir hayvanın bile Madonna'ya hayran olduğunu duymadık.

Hayran insanların üstünde her çeşit baskı kurulabilir. Dünya egemenliğine doğru bir hırs, son yıllarda büsbütün ortaya çıktı. Son 40 yılda milyarlarca varan hayran kitleleri çoğaltılsaydı, baskılar ve yalanlar iyice azalır.

Yalanlara gömmenin önemli bir unsuru *Harvard Business Review* olmuştur. Dünya ticaret egemenliğinin nerede ise bütün programı daha 1950'lerde ve bilhassa 1958'de yayınlanmıştır bu dergide.

12. Esat Turak'ın Little Rock'ta "metropolitan" planlama yapmış olması. O kent Turak ayrıldıktan sonra bile ancak 130,000 nüfusu bulmuş bir yer. Dolayısı ile *metropolis* değil. O ülkede SMSA'ların ilçe planlaması olduğunu bilmek gerek. Bilhassa amerikan yöntemlerine meraklı kişilerin o ülkeyi de çok iyi tanımları gerekiyor çünkü ülke ile yöntemler çok bağlı birbirine.

13. Mevcut şehir planlama yaklaşımının, 1950'lerde, çözüm getireceğine dair kuşku. Daha uzun bir yazıda anlatmam gerekecek bir olgu var. Ankara 1951 senesinde Birleşmiş Milletler Teknik Yardımı'ndan üç şehir planlama uzmanı istedi, bu, öyle bir kuşku olduğuna dair belirti. Ama Ankara'da beş yıl sonra öyle bir kuşku göremiyordum, İmar Kanunu Tasarısı hariç. Kuşku olsaydı her şey bambaşka gelişirdi.

14. DP başbakanının giriştiği faaliyetlere modernite demek yanlış, kelimenin çirkinliği bir tarafa. Ayrıca çağdaşlaşma hareketleri çok daha usturuplu bir şekilde ve çok daha evvel Türkiye'de başlatılmış ve başarılımıştır.

15. Mücadele veren grup. Bu grup ancak üç kişi olmuştur. Turgut Cansever ile bendeniz 1954'ten başlayarak, 1957'den sonra da Şevki Vanlı ile üç kişi. Belki ileride açıklayacağım sebeplerle bu birliktelik 1960 yazında sona erdi, ya da belki ben çekildim sayılır. Diğer arkadaşlardan Cihat Burak benim yakın arkadaşım, grup ile hiçbir ilişkisi olmamıştır. Turgut Cansever ile 1954 yakınlaşmamız, kendisinin Fransa'dan yeni gelmiş ve Büyükkada'daki modern Hotel'i bir arkadaşı ile bitirmiş, benim de Amerika gibi bir ülkeden yeni dönmüş olmamıza rağmen, Türkiye için geliştirilmiş ve kendi tercihlerimize dayanan tutumlar üzerinden ve bilhassa korumaya verdiğimiz önem zemininde olmuştur. Mümkündür ki o yıllarda bu her iki kişi belki Nezh Eldem ve Doğan Kuban dışında bu konuları konuşacak başka kişi bulamazlardı.

(Buraya kadar olan maddeler s. vii'de)

(Bundan sonrakiler ile s.viii'de)

16. Şehircilik Fen Heyeti ile ODTÜ Mimarlık Fakültesi ve İmar İskan Bakanlığı Bölge Planlama Dairesi'nin

kaderi iç içe geçmemiştir. O sıralarda her üçünün de güm diye ortasında bulunuyordum.

17. Şehircilik Fen Heyeti hiçbir zaman siyasal iktidar ile uyum dışına çıkmamıştır. Belki de daha önemli olan bir üst idari kademe ile olan uyumdur ve bu uyum dışına da çıkılmamıştır, zaten çıkılamazdı da. Burada, bahsi geçen gruptan kişilerin ŞFH'de çalışmaları yanlış varsayımı yapılmış. Kendime gelince kadromun nereye bağlandığını bilmiyorum, zaten hatırladığıma göre maaşım defterlerde masa vs. olarak gözükiyordu. O vakit maaş değil yüksek yevmiye vermenin tek yolu buydu. Yasa tasarısı ve bölge planlama hazırlıkları ile uğraştığım için benim masam ŞFH'de değil çok uzakta bir odada idi (1956).

18. "Uzaklaştırılanlar kendilerini ODTÜ'de buluyorlar". Burada zamanlama hatası var. Kendim ODTÜ'nün kuruluş yılında ek görevliydim ve Amerikalılarla üç beş anlaşmazlık sonucunda ayrıldım, daha doğrusu istenmedim. Turak'ın ODTÜ'ye girişi dört yıl kadar sonra, Tuğrul Akçura'nın girişi ise çok daha sonra.

19. Turak, Germen ve Tuğrul Akçura'nın aynı kaderi paylaşması. Bunlardan son ikisinin kaderi tecrit niyeti ile değil, ters sebeplerle olabilir. Doğu Marmara Ön Planı takdimi, zannedirim, 1961 Nisan'ında oldu. On arkadaş çeşitli konuları açıkladılar. Ben de bu konuları birbirine bağlayarak arkadaşları takdim ettim. Arada şunu belirtmek isterim. Zonguldak Ön Planı gibi Doğu Marmara Takdimi de halka açıktı. Devletimizde çok az rastlanan bir şey.

İkinci günün sonunda eski Şehremini Emin Bey ve hayatı boyunca İstanbul işleri ile meşgul olmuş Reşit Saffet Atabinen beyaz parlak saçları ile bana doğru geldiler ve ellerimi tutarak "Biz İstanbul'da böyle şey görmedik," dediler.

Kendileri uzaklaştıktan sonra, bizleri dinlemekte olan çok genç iki gazeteci "abi, sen bu toplantıyı yaptın mı", "evet?", "abi, sen bir daha Türkiye'de toplantı yapamazsın". Ülkenin şartları çok genç yaşta da bilinebiliyor demek.

Tuğrul Akçura'nın kaderi de aynı planla ilgili. O planın büyük kitabı da,

hatırladığıma göre, aylarca sonra yayınlandı. Kitap basıldıktan galiba bir hafta sonra Akçura görevinden alındı. Bu, daha da ilginç bir durum, çünkü, anlaşılın kitabı bitirmesini beklemişler, bakarsın başkası bitiremez diye düşünmüşler herhalde.

Esat'ın seçimi üzerine, MIT / Harvard'dan bir Prof., Lloyd Rodwin, BP dairesi danışmanı idi. İstanbul ve Zonguldak toplantılarından bile evvel, kendisi, SBF Şehircilik hocası Bakan, müsteşar Mithat Yenen ve GM ve bendeniz bir toplantı yapıldı. Lloyd Rodwin, daire başkanı Aydın Germen ve kendisinin Ankara'daki çalışmaların çok ilerlediği düşüncesinde olmadığını belirtti, buna rağmen, dedi, Birleşmiş Milletler'e başka ülkelerden daha ileride bulunulduğunu, ve bu sebeple ilk resmi uluslararası bölge planlama toplantısının Türkiye'de yapılmasını belirttiğini ve BM'nin teklifi kabul ettiğini söyledi. Diğer üç kişiden ancak uzun bir sessizlik cevabı geldi. Bu da başarı yüzünden çatışmanın başladığına bir başka işaret.

Bu safhalara kadar BP Daire Başkanlığı'na atamalar tecrit niyetli değildi. Gerek Esat, gerek ben o görevi istemiştik. Ayrıca bu atamalar fikirlerimizin kabulü anlamına geliyordu. Yoksa herhangi bir akraba, ülke geleneğine göre bu göreve atanabilirdi. Tuğrul Akçura'nın Doğu Marmara Bölge Planlama Müdürlüğü'ne atanması da tecrit değildi, Turgut Cansever'in tavsiyesi üzerine benim tarafımdan önerilmişti.

Şu da var, anlattığım olaylar, bir yılda (?) dört bakan. Bizler daha uzun dayanmışız.

20. İmar Kanunu Tasarısı hakkında çatışmalar. Yazıda bu konuda birkaç yanlış var. Olaya baştan başlayalım. Mimarlar Odası, 1955'te olsa gerek, Turgut Cansever ve benden alternatif bir teklif geliştirilmesini istedi. Yazdığım metin milletvekili tasarısı ile, gerekli boşluklar da bırakılarak, yan yana basıldı. Bu metin Oda GS'nin evinde sorumlu kişiye, Orhan Alsaç'a, açıklandı. Gecenin sonunda kendisine yaklaşarak "bir de bölge planlama var, biliyor musunuz," dedim. Cevap, "işittim".

Bir Mersin dönüşünde Ankara'ya uğramıştım, sokakta bana, aranıyorsun, dediler. Orhan Alsaç ile görüştüm. Bana şunları belirtti. İstanbul bölge planlamasına başlıyoruz, arkadan milli seviyede bölge planlama dairesi kurulacak. Bu iki işi müsteşar (çok değerli) Daniş Koper'e bağlı olarak yapacaksınız. İmar Kanunu'na gelince "ben kesinlikle zaman ayıramıyorum, sizin meşgul olmanızı isteyeceğim".

Bu konuşma 1956 yılı başında olsa gerek.

İki şeye işaret edeyim. Demek, Oda teklifimiz beğenilmiş. Böyle birşey ülkemizde kaç defa olmuştur acaba. Bu durum *bu safhada* bir çatışma olmadığını açıkça gösteriyor. Sonucunda, yeni tasarı metnini yazmakla kalmadım, Millet Meclisi'nde kenardaki hükümet masasında da Orhan Alsaç değil ben oturdum, kendisinin işi bana bu dereceye kadar devrettiğini gösteriyor bu durum.

Arkadan Tüzük geldi. O metin de, idare maddeleri dışında, tamamı ile benimdir. Orhan Alsaç ne yapacağını tamamen biliyordu, ve meşgul bile olmuyordu. Böylece, Danıştay'daki savunma da bana kaldı. Biraz direndiler, "müsaadenizle ısrar edeceğim" dedim. "Bizim sayısız konumuz var, ama sen iyi çocuksun, gelirsin dışarıda beklersin biz diğer işlerimizi bitirince seni içeri alırsın" dediler. Dört defa gittim, ve bütün metin geçti.

Bu gelişmelerde yalnız iki kişi bulundu, Alsaç ve Germen, ve esneklik konusunda da bir anlaşmazlık yoktu. Katı ayrıntılar sorunu daha sonra çıktı. Orhan Alsaç üst kademenin sözcüsü değil başı idi. Tekeli, Alsaç'ın yasa konusunda bana emrivaki yaptığını kendisine belirttiğimi söylüyor. Bu nakil hukuk, idare ve başka hususlarda ham, ve bana yakıştırılmasına üzülürüm. O makamdaki bir kişi yasa konusunda kimseye emrivaki yapamaz, tasarısını Meclis kabul etmiyorsa, geri çeker, bana da emrivaki yapmaya hiç ihtiyacı yoktur, çünkü işin sahibi odur. Benim Tekeli'ye anlattığım emrivaki değil, İngiliz casus filmi gibi bir şeydir.

Yönetmeliği yazmak da benim görevimdi. Bu son iki metnin zamanında bitirilmesi Ankara'da ilk defa oluyor, demişlerdi bana.

4. Bu konu üstünde de gerekirse daha uzun bir yazı yazabilirim.

İkincisinin müddeti bitmeden altı hafta önce Alsaç'a gittim, ve bakanlıkta hiçbir görevlinin benim Yönetmelik tasarıma yanaşmadığını, bu yüzden işi bırakmak istediğimi belirttim. "Aydın bey, siz devam edin," dedi.

Altı hafta sonra 18 kurum temsilcisi ile toplantı yapıldı. Bir saat evvel toplantı odasında her koltuğun önüne gerekli metinleri koydum, beyaz kağıt ve kurşun kalemlerle. Yarım saat sonrasının endişesi ile sigara içmeye çıktım. Döndüğümde vakit geçirmek için metinlere tekrar bakayım, dedim, benim koyduğum metinler değiştirilmişti. Bu işin böyle yapılabilmesi için koridorlara falan iki gözcü konulması gerekmez miydi. Ayrıca benim bırakma teklifim çok evvelden kabul edilebilirdi veya bir hafta evvel teklifimi bastırtmamam istenebilirdi.

Böylece, esnek metinli Yasa ve Tüzük'ten sonra eski Yönetmeliğin katı ayrıntılarına geri gelindi (4). (Kendi teklifimi ise çok sevmiştim, ve bugün de aydınlık bir metin sayılabilir.)

21. DP başbakanına imar konusunda karşı çıkmalar. CHP'nin plana dayanılmadığı eleştirileri. Burada birçok konu ortaya çıkıyor. Birisi şöyle. O dönemin İstanbul İmar Müdürü bir toplantıda, inanılacak gibi değil ama, bir tek yer için 72 tane plan olduğunu söylemişti. (Bu tabii rüşvet için de iyi bir tertip, üç katlı planı çıkartırsınız, daha fazlası arzulanıyorsa o biraz pahalıya çıkar dersiniz, bir ay sonra da gene tasdikli dört katlı planı gösterirsiniz). İkinci konu şu. O planlar iyi midir ki. Üçüncüsü, CHP'nin plan tutumu. Bu tutum 1954 seçimlerinde bir iktisatçının yazısı üstüne benimsemiş bir slogan'dı. Daha evvel bir plan isteği belirtilmemişti. Ayrıca inandırıcı bir yazıya göre 1938'e kadar hazırlanmış Devlet Planı'nı 1940'larda CHP'nin kullanmadığı ve iptal ettiği belirtiliyordu. İçtenlik içermeyen muhalefet de o derecede güçsüz oluyor.

22. İmar ve İskan Bakanlığı'nın kuruluş yasası benden istenilen bir taslağa adamakıllı yakın bir şekilde çıktı. (Her zamanki gibi de bir merdiven sahanlığında taslak elimden kapıldıktan sonra hiçbir toplantıya çağrılmadım). İmar Bakanlığı'nın araştırmaya yönelmesi o taslak sayesinde. Bakanlığın icra yetkileri de olmuştur.

Bölge Planlama Dairesi ancak daha sonra tecrit yeri olmuştur. Bu dairenin araştırmaya yönelmesi de bizzat planlama yöntemi gereğidir. Bölge planlarının uygulanması ise herhangi bir ülkede çok dirençle karşılaşacaktır.

23. İmar Bakanlığı'nın kuruluş muhalefeti yanıtlanmak üzere değil. Çünkü o başbakan ipin ucunu çoktan kaçırmıştı. Kuruluş sebebi en çok Emlak Kredi Bankası'nın kaynaklarını İstanbul için kullanmak idi.

(bundan sonraki maddeler s.ix'da)

24. Mimarlar Odası 1960 bildirgesi. Bu bildirme Türkiye'de kentleşmenin ilk defa genel değerlendirilmesi yapıldığı yer değildir. Daha kapsamlı bir tebliğ Şehirler ve Plancılar konusunda tarafımdan 1956 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde verilmiş ve yayınlanmıştır.

25. Mektup konusu. Turgut Cansever babasının arkadaşı Alpaslan Türkeş'e güvenerek, bu imar işlerini düzeltelim diyor. Kendisine bir rapor yaz getir deniliyor. O süreye kadar adı geçen üçlü grubun bu konuda bir çok teşebbüsü olmuş ve bunlar hayatını imar eleştirisi ile geçirmiş bir ŞBF şehircilik hocası olan bakanın da engelleriyle karşılaşmıştı. Cansever ve Vanlı, benim karşı çıkacağımı bildiklerinden, haberim olmadan onbeş kadar sayfalık bir raporu sabaha kadar yapıyorlar.

(Burada hafta, ay farkları var, tam sırayı hatırlayamadım, ama olaylar aynen böyle).

O dönemde (1960 yazı) böyle raporları yüzbaşılar ilgili bakanlara götürürlerdi. Şimdi bir başka imar bakanı o makama niçin geldiğini bile anlamayan bir zat idi. Kendisi bu raporu derhal müsteşara (Mithat Yenen) gönderiyor. Oysa bütün kıyamet müsteşar üstünde kopuyor. Rapora göre, görevli herkes kötü, galiba bir tek Germen iyi. Bunun üzerine Müsteşar onbeş kişilik bir toplantı yapıyor, ve orada bu raporu benim yazdığımı havaları esiyor. Sözüme çabuk inanmışlardı ama, onaylamayacağım bir raporu yazdığımı sözü bana çok ağır gelmişti. Bunun üzerine o iki arkadaşla ilişkiyi askıya aldım. O kadar ağır gelmişti ki, Mimarlar Odası yönetimimi de düşürdüğüne dikkat etmemişim, ve Tekeli'nin yazısından öğrendim.

(Bundan sonraki maddeler s. x'da.)

26. Turak'ın "metropolitan" planlama tecrübesi haiz tek kişi olması. Bunun "metropolitan" olmadığı konusunda bkz. Madde 12. Bu söz beni de ilgilendiriyor mu? Evet. "Metropolitan Planning for Istanbul" MRP Thesis'imini Cornell'de yazdım (1950 sonbaharı). Bir deyişle, konunun ta kendisi. Daha sonra New York Nazım Plan'ında bir yıl kadar çalıştım. Daha sonra da aynı metropolis'te supermarket araştırmasında rastgele örnekleme (random sampling, ki rasgele olmaktan en uzak şey) yapan grupla çalıştım ve bir küçük belediye için Zoning Planı ve yönetmeliği yaptım, yazdım.

Bir tarihçe denemesinde bile iyi incelemek, iyi bilmek, ve kendine hüküm vericilik vehmetmemek, iki çarpıtmayı üst üste bindirmemek gerek.

27. ODTÜ Campus'u. Bu çok uzun bir konu, ileriye bırakıyorum.

28. ODTÜ'de Turak'ın Şehir ve Bölge Planlama Bölümü için hazırladığı programın uygulanmadığı belirtiliyor. Bu tespiti memnun oldum çünkü ben de uygulanan programı benimseyememiştim. Tekeli, uygulanmama ile ilgili engelleri ve bunları çıkartan kişileri belirtse iyi olurdu.

(bundan sonraki maddeler s. xi'den sonra)

29. Tekeli, öğrenci iken kendi hazırladığı Zonguldak Planı'ndan bahsediyor. Tarihçilik namına o plandan beş yıl evvel ilk Zonguldak Ön Planı'nın halka ve bakanlara takdim edildiğini belirtmesi gerekirdi. Bu plan bir öğrenci tarafından değil, hiç olmazsa şeklen 35 kadar kişinin bir seneye yakın çabası sonunda elde edilmiştir, ve sonraki çalışmaların bilgisi toplanmıştır.

Bu konu da uzun yazı gerektirir, fakat şimdilik "şeklen" kelimesini açıklamak istiyorum. Bakan (bir üçüncü), odama geldiği günlerden bir tanesinde "Siz bu daireyi ne kadar çalıştırabiliyorsunuz," dedi. Ben, herkesin ortalaması olarak günde bir buçuk saat kadar, dedim. Yuvarlak bir cevap veren kişiye yıllarca kimse dokunmaz. Fakat altı veya sekiz saat üstünden bir buçuk saat çalıştırabildiğini kabul eden kişinin derhal görevden alınması gerekir. Eski

arkadaşım bakan o günlerde buna herhalde niyetlenmeye başlamıştı. Ancak çok şaşırıcı bir cevap verdi: "Sizi tebrik ederim, çünkü ben bakanlığı ancak yarım saat çalıştırabiliyorum".

30. ODTÜ'de öğrenciler ve hocalar sol düşüncüyü birlikte öğreniyorlar. O dönemlerdeki iddia 'çok iyi biliyoruz' idi. Daha uzun bir yazı gerekebilir.

31. Boğaz köprüsü de öyle.

Tekeli, yazısının önemli bölümünü eskicilerle yenilikçiler arasındaki çatışmaya ayırmış. Yukarıda böyle çatışma yoktur demek istemedim. Yalnız şunları belirttim: İmar Kanunu'nda grup çatışması yoktur, o işi yalnız iki kişi yürütmektedir ve aralarında Yönetmeliğe kadar bir anlaşmazlık yoktur. Bölge Planlama Dairesi'nin araştırmaya yönelmesi kendi isteği üzerinedir; adı geçen üç kişi başlangıçta tecrit edilmiş sayılmamalıdır.

Şehir Plancıları Odası'nın Seminer Teklifi

Yedi sekiz sene evvel Odamız beni aradı. "Hocam, ülkedeki şehir planlama tarihi konusunda bir seminer yapıyoruz, Panel'de on kişi düşününüz, sizden de 1950 sonrasını anlatmanızı istiyoruz". On kişinin beş-altı meslekten geldiğini öğrendim ve bunların bu tarihle ilişkileri olduğunu hatırladım, teklifi kabul ettim, ama, "1980'den sonrasını başkası anlatsa daha iyi olur," dedim.

Üç gün, bazen sabahlara kadar, evde bir kaç kilometre yürüyerek notlarımı aldım, sonra Ankara'ya hazırlığımı bittiğini söyledim. "Hocam, arada çağıracağımız kişiler değişti, evvelkilerden yalnız siz kaldınız, bu sefer de sizden 1950 evvelini anlatmanızı istiyoruz". "Ben, dedim, 1950 evvelinde çalışmadım, anlatmaya da niyetim yok." "Ama en iyi siz biliyormuşsunuz". "Öğrensinler," dedim. Anlaşılan faal olduğum 1950 sonrasını anlatmam istenmiyordu.

O notlar yukarıda söylenenlerden çok daha kapsamlıdır. Bunlar yayımlansa idi hem elimizde açıklamalar bulunmuş olacak, hem de bir yanlışa on, on beş cümle ile cevap vermek mecburiyeti olmayacaktı.